

LUSSONIUM ERŐDJE A 4. SZÁZAD VÉGÉN 5. SZÁZAD ELEJÉN

KISS MAGDOLNA

Az elmúlt évben Lussonium erődjéből előkerült, és a szakirodalomban már régóta vitatott besimított kerámia néhány ismert típusával foglalkoztam.¹ Azóta folytattam kutatásaimat e témakörben, így most előző munkámhoz kapcsolódva a kerámiaanyag további elemzésével a Lussoniumi késő római erőd Valentinianus uralkodása utáni helyzetéhez kívánok adatokat nyújtani.

Az ásatási anyag teljes feldolgozása és közlése még csak most folyik a Janus Pannonius Tudományegyetem régészhallgatóinak közreműködésével, ezért bizonyos fenntartással bár, de annyi megállapítható, hogy az említett korszakot Valens és Gratianus érmei, kései fémanyag (vassisak, pajzsdudor, ovális és hegedű alakú vascsat, hagymafejes bronzfibula stb.), ólomházas edénytöredékek mellett a besimított kerámia képviseli.²

A besimított töredékek formakincse változatos, esetenként kelta, illetve római edényművéség hagyományaira vezethető vissza, így például meg lehet említeni a szürke színű, ferde oldalú, behúzott peremű, vízszintesen besimított vonaldíszes, vagy a vízszintesen kihajló peremű tálakat a peremen, illetve a perem alatt a szokásos hullámvonalas besimított dísszel (1. kép 1–8). A behúzott peremű tál az 1–4. századig jellemző a provinciális anyagban, de az sem kizárt, hogy használata az 5. századra is átnyúlt, ugyanis egy ilyen egészen enyhén behúzott peremű tál Szántlászlon besimított korszóval együtt került elő.³

Kora császárkori sötét kelta analógiát fedezhetünk fel a kihajló peremű peremnél besimított hullámvonalas díszű fazekak esetében is⁴ (1. kép 9–10).

Néhány besimított forma és a zöldmázas edények alaki egyezésére, és ezzel időbeli azonosságára mutatott rá Mathilde Grünwald a carnuntumi legióstábor anyagának elemzésekor⁵ (2–3. kép). Ezt az azonosságot még egyértelműbben bizonyította Herma Stiglitz Mauternél, ahol a tábor nyugati oldalán egy ötödik századi edényégető kemencében együtt kerültek elő a zöld-, sárgamázos és a besimított töredékek változatos mintakincssel (vonal, hullámvonal, fenyőmita, háromszög, rosettaforma egyaránt előfordult).⁶

Némelyik lussoniumi edény természetesen besimított dísszel hasonlóan felidéz mázas, valamint terra sigillata edényformákat⁷ (1. kép 1, 8 és 2. kép). Ezeknek a sigillata alakú besimított tálaknak nagy becsben tartására következtethetünk néhány, az említett erődben talált összedrótózt példányból.⁸

1 Kiss M., 1992.

2 Visy Zs., 1989/c; Kiss 1992.

3 Póczy K., 1957. 81. p., az 1. kép 2–6. számú edényeinek rajza Póczy K., 38/1, 38/1a, 38/5, 38/7, 38/18-as ábrája alapján készült.

4 Bónis É., 1942. I/10. ábra

5 Grünwald, M. 1977. (1., 2. Abb.) a kétféle kerámia közötti hasonlóságból provinciabeliek és barbárok együttélésére következtet Carnuntum területén. Lásd még Bónis É., 1991. és az itt említett irodalmat.

6 Stiglitz, H. 1986. 136. p.; továbbá az itt említett irodalom, ved össze: Friesinger, H. 1979. 18–19. p.

7 Lásd a 4., 5. számú jegyzetet.

8 Lussonium erődjénél ez a javítási mód és ezzel az edények további használata a terra sigillatákra, néhány esetben a besimított kerámiára jellemző.

A besimított tálakkal ellentétben a lussoniumi besimított korsóformák, melyek nagy-részt a „murgatípushoz” és a körte alakú edényekhez sorolhatók, többnyire barbár hatást mutatnak⁹ (4. kép). Ez utóbbi kerámia közép vagy sötétszürke színű, korongolt, jól iszapolt, némelyik darabon a csaknem fekete, fényes besimítás erősen bemélyed (4. kép 3, 7). Ezt a besimítási technikát a kutatók a hunkori kerámia anyagra jellemző díszítési módnak tartják.¹⁰

Végezetül elmondhatjuk, hogy a lussoniumi besimított kerámia igen gazdag mintakinccsel jelenik meg. Vízszintes-, függőlegesvonalas és hullámvonalas díszítés mellett fenyőmotívum, rácsminta, bonyolultabb spirális és növényi? ornamentika egyaránt megtalálható (1., 4., 5. kép). Talán nem állunk messze az igazságtól, ha mindezek alapján közele, esetleg helyi edénműhelyt feltételezünk az erőd körzetében.¹¹

Ha elfogadjuk a besimított kerámiák datálására vonatkozó nézeteket, akkor meg kell állapítani, hogy Lussonium erődje az 5. század első felében még feltétlenül lakott volt.¹² A továbbiakban arra keresem a választ, hogy kik élhettek itt ebben az időben, és változott-e az erőd korábbi szerepe.

A legtöbb besimított edény egy az északi részén az erődfalhoz támaszkodó Valentinianus kori padlófűtéses lakóház, omladékos, törmelékes rétegeből került elő, valamint a ház környékéről, illetve az erődtől távolabb ásott II. fossa betöltésének felső rétegeből.¹³

Ezt az árkot az aljáról előkerült Valentinianus érem a ház legfelső 1-es szintjével egyidejűnek datálja.¹⁴ A háztól délre az említett omladékos-törmelékes, helyenként hamus réteg már a humusz alatt megjelent, alján vékony agyagréteget lehetett megfigyelni.¹⁵

A besimított kerámia lelőhelykoncentrációja azt mutatja, hogy az 5. század elején az erődnek már csak ezt a részét használták, úgy tűnik azonban, hogy a 4. század közepén is itt összpontosulhattak az átépítő munkálatok, hiszen az erőd belsejében húzott kutató-árkok csekély beépítettségről tanúskodnak.¹⁶ Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy az erőd keleti fele a partomlás miatt megsemmisült¹⁷ (10. kép).

A katonai táboroknak a 4. századi átépítésekor történő kicsinyítése, illetve egy részének, többnyire az északnyugati sarkának a használata, mint Lussonium esetében is, ismert tény, megfigyelhető a limes mentén sok helyen. Összefügg a 4. század eleji hadseregreformmal, majd az ebből következő limes-katonaság létszámának és jelentőségének csökkenésével¹⁸ (9. kép 1).

A Valentinianus idején megújított házat a kerámia és a fém leletanyaga alapján minden valószínűség szerint még az 5. század elején is használták. Déli és keleti falának vonalában, és ettől távolabb, kb. 2 méteres szabályos elrendezésben cölöplyukak kerültek elő, átmérőjük 50–30 cm körül mozgott (6–7. kép). Hasonló jelenséget más limes – lé-

9 Ottományi K., 1982. 31–51. p. VI., VII., VIII. Tábla, *Soproni S.*, 1985. 27–52.; Kiss M., 1992.; és e munkáknál említett irodalom.

10 Párducz M., 1939. XVII. Tábla 1., XVIII. Tábla 1.; Vaday A., 1985. 25–35.

11 A limesnél az említett Mauternen kívül több erődből került elő edényeketökemence, például: az Esztergom–Budakalászi limes-szakaszánál, Pilismarót–Malompatakon, Leányfalun, valószínűleg Budakalászon is foglalkoztak kerámiakészítéssel. *Soproni S.*, 1985. 29–44. a kemencékre vonatkozóan lásd még az itt felsorolt irodalmat. A feltételezett lussoniumi műhely termékei nagyrészt eltérnek a fenti edénykészítők kerámiáitól. E jelenség magyarázatával mindenképpen vámi kell a teljes ásatási anyag feldolgozásáig.

12 A besimított kerámiáról összefoglalóan Ottományi K., 1982.; *Soproni S.*, 1985.

13 Lussonium: ásatási naplók 1987–1990. (az ásatási dokumentáció leltározás alatt áll), vesd össze Kiss M., 1992.

14 Lásd az előző jegyzetet.

15 Lussonium: ásatási napla 1987. 31/12-es szelvény.

16 Lussonium: ásatási napló 1987.

17 Az ásatásokról: *Visy Zs.*, 1976., 1988., 1989/a,b,c.

18 Erről a témáról összefoglalóan *Soproni S.*, 1985.; *Mócsy A.–Gabler D.*, 1986.; *Kandler, M.–Vetters, H.* 1986.; *Visy Zs.* 1989/b, valamint az itt található irodalom.

tesítményekben is lehetett tapasztalni. Ezek bemutatására hadd ragadjak ki egy-két példát.

Herma Stiglitz az ausztriai Zwentendorf erődjénél a következő észrevételeket teszi: a tábor déli részét ábrázoló térképen az E és F jelzésű kaszárnyák alapfalában több nagy kerek 5 méter távolságra elhelyezett cölöpök nyomai láthatók, melyek nem az eredeti épülethez tartoztak. Valószínűnek véli a szerző, hogy a hatalmas cölöpök a romlott állagú falak kijavítására szolgáltak. Ugyanakkor a G és C-vel jelöl principia körzetében szintén cölöplyukakból, melyek 30–40 cm-es átmérőjűen, egy nagyobb faházra következtek, mely a rajzon B-házként szerepel. Ehhez a B házhoz hasonlóan, mely egy szétdőlt épület maradványaira lett építve, az F kaszárnyánál is kimutatható egy faházhoz tartozó fűtőrendszer. Ez utóbbi H épület akkor épült, amikor a kaszárnyákat már nem használták. Herma Stiglitz a leletek alapján az 5. századra valószínűsíti ezeket a javító jellegű átépítéseket¹⁹ (8. kép).

Azaum (vagy újabb olvasat szerint Odiavum)/-Almásfűzitő táborát Valentinianus halála után feladták, csupán az eddigi létesítmény ÉNy-i sarkában használtak egy rombusz formára épített kicsinyített castellumot, ahol Soproni Sándor szerint fakonstrukció is lehetett²⁰ (9. kép).

Végül Campona–Budapest–Nagytétény erődjét említtem még meg, ahol Fülep Ferenc kutatásai során 5. századi lakóház nyomai kerültek elő. A via principalison több, többször átépített házat tárt fel. Az utolsó átépítésnél megfigyelései szerint az épületek összes falát egy meghatározott magasságban lebontották, ezzel udvarszerű réteget képezve. Ebben a rétegben került elő egy hunkorinak tartott lakóház cölöpjeinek és tüzelőhelyének maradványa.²¹

Ez utóbbi példa nem egyedülálló eset a limes katonai táborainál, máshol is kerültek napvilágra barbárokhoz köthető építmények. Ebből a szempontból érdemes megfigyelni a 9. képen szereplő 2. számú kora népvándorlás kori házat, melyet Vékony Gábor közölt. Ez a kissé földbemélyített, oszlopos szerkezetű épület egy része a pilismaróti 4. századi őrtorony fossáján állt. A cölöpök elhelyezése a lussoniumi építménnyel mutat hasonlóságot, de a cölöpök átmérője 18–28 cm, és a köztük lévő távolság 1 illetve 1/2 méter.²²

Mindezek után megkísérlem a lussoniumi cölöpnymokat értelmezni. Elképzelhető, hogy a romos állapotban lévő falak kijavítására szolgáltak, mint Zwentendorf kaszárnyáinál. De az is lehet, hogy részben önálló házzal van dolgunk, melynél az esetleg még meglévő falakat felhasználták, ahogy ez ugyanitt a Valentinianus kori ház építésekor, vagy például Carnuntum 5. századi átépítéseinél is előfordul.²³

Ezek a felújító kiegészítő munkálatok, ahogy az említett erődöknél is láttuk, egyaránt köthetők mind civil lakossághoz, mind katonákhoz, hiszen egyes létesítmények katonai, mások polgári célokat szolgálnak, időben pedig a 4. század végétől az 5. századra datálhatók. Összefüggésbe hozhatjuk akár a limes 380 körüli átszervezésével, akár Generidus tevékenységével, aki 409-ben Zosimos (V. 46,2) ismert és vitatott adata szerint „mint magister militum újjászervezte Dalmatia, Noricum és Raetia mellett Pannonia katonai védelmét is.”²⁴

A lussoniumi fakonstrukciós építkezés minden bizonnyal ebbe az időintervallumba tehető, és a besimított kerámiát készítő, illetve használó lakossággal van összefüggésben, akik között a leletek tanúsága szerint provinciabeliek és barbárok egyaránt lehettek.

19 Stiglitz, H. 1957.

20 Fitz J., 1976. 38–39.; Soproni S., 1985. 56–58. p.

21 Fülep F., 1968.; Soproni S., 1985.

22 Vékony G., 1985., érdemes megjegyezni, hogy a két házból nem került elő besimított kerámia.

23 Kandler, M. 1976., továbbá Stiglitz, H.–Kandler, M.–Jobst, W. 1977. Nézetük szerint a 4. század végén a tábor területén civil lakosság építőnyomaival kell számolni, katonai célokra csupán a retentura szolgált.

24 Várady L., 1969. 250–; Soproni S., 1985.; Zosimos V. 46,2 szövegrészlete alapján.

Minthogy e népesség leletanyaga lakóházból és betemetett, tehát már szerepét veszített védőárok betöltésének felső szintjéből került elő, csábítónak tűnik, hogy a munkálatokat civil lakossághoz kössük.

Ugyanakkor ennek több dolog is ellentmond; először az erőd helyzete. A II. József féle térképen jól látszik, hogy ez a terület fontos Duna-átkelőhely volt, a Zádor–Imsósnál kiépített késő római hídfőállás biztonságos kikötést biztosított a katonák számára²⁵ (10. kép).

További ellentmondás a késő római limes egész rendszere. Ha figyelembe vesszük Soproni Sándor állítását: azaz azt, hogy az alföldi sáncrendszer feladása, valamint a Dunakanyar és az északi rész jelentőségének csökkenése után Valeria északi és déli része újra lehetséges támadási ponttá vált, ezért a csapatok Csepelnél és Mohácsnál csoportosultak, azaz a fontos átkelőhelyeket védték, akkor nagyon valószínű, hogy a 380 körüli átépítő, átszervező munkálatok Lussoniumot kellett hogy érintsék, annál is inkább, mint-hogy ez egybevág a Notitia Dignitatum adatával, miszerint a 4. század folyamán Lussonium erődjében két csapattest állomásozott, a legio II adiutrix egyik részlege a cuneus equitum Constantianorummal.²⁶ Mindezen nem sokat változtat az, hogy a lovass csapatot 380 körül Intercisa-ba az ottani határszakasz megerősítésére helyezték át.²⁷

Elképzelhető, hogy Lussonium erődjében szintén olyan, a szakirodalomban már jól ismert kis létszámú fegyveres egység állomásozhatott még az 5. század elején is, amely már nem tekinthető igazi katonai alakulatnak, és e földet művelő és mellette katonáskodó kevert népesség feladata őrködés, vagy kisebb rablótámadások visszaverése volt.²⁸ A kérdések megnyugtató megválaszolásához azonban az erőd teljes leletanyagának feldolgozása szükséges.

25 Visy Zs., 1989/a, 26–29., 20.

26 Soproni S., 85. 97–, itt lásd a további irodalmat.

27 Soproni S., 85. 74. p.; Visy Zs., 1989/b. 108–110.

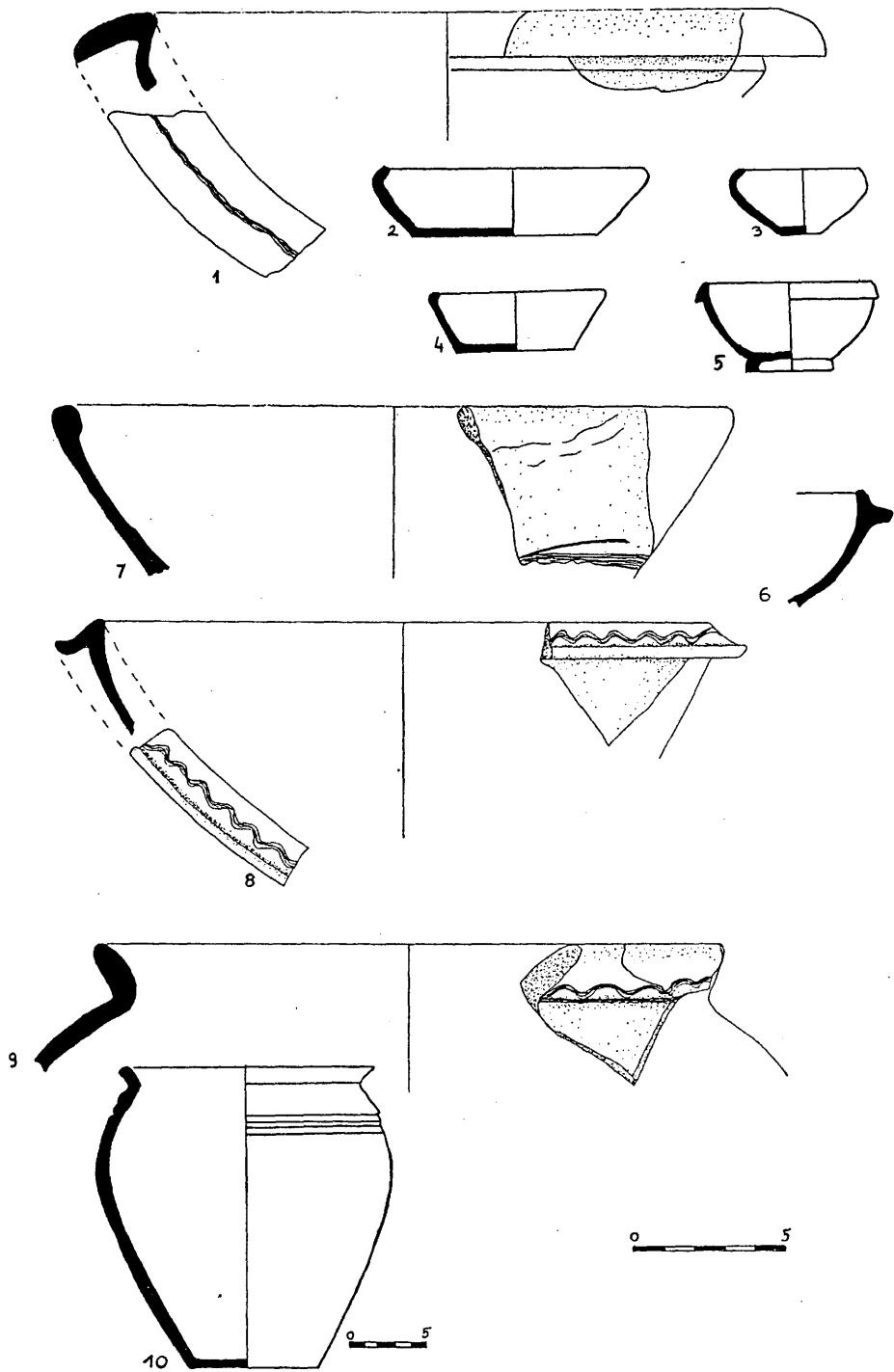
28 A témáról részletesen Alföldi A., 1924.; Soproni S., 1985.; Kandler, M.–Vetters, H. 1986.; Visy Zs., 1989., valamint az itt található további irodalom.

- Alföldi A.*,
1942 *Untergang der Römerherrschaft in Pannonien I–II.* Berlin–Leipzig, 1924–26.
- Bónis É.*,
1942 *A császárkori edényművesség termékei Pannoniában, Diss. Pann. II. 20.*
1990 *A mázas kerámia Pannoniában. AÉ. 1990.(117) 1. 24–38. p.*
1991 *Glasierte Keramik der Spät Römerzeit Tokod, AAH (1991)43. 1–2.*
- Fitz J., (szerk.)*
1976 *Der römische Limes in Ungarn, Székesfehérvár, 38–39.*
- Friesinger, H.*
1979 *Die Zeit der Völkerwanderung in Niederösterreich. Wissenschaftliche Schriftenreihe Niederösterreich. St. Polten, 41/42.*
- Fülep F.*,
1968 *Campona, RE II. Suppl. Stuttgart, 357–368.*
- Grünewald, M.*
1977 *Zur Frage der „nachvalentinianischen“ Bewohner des Legionslagers von Carnuntum, In: Limes, Akten des XI. internationalen Limeskongresses, Fitz J. Székesfehérvár, 165–171.*
- Kandler, M.*
1976 *Die Ausgrabungen 1968–1972 im Legionslager Carnuntum. In: Neue Forschungen in Carnuntum. Kultur und Natur in Niederösterreich 1976. 1. Wien*
- Kandler, M.–Vetters, H.*
1968 *Der römische Limes in Österreich. Wien*
- Kiss M.*,
1992 *Besimított kerámiák Lussonium erődjéből. A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, Nyíregyháza, 113–127.*
- Mócsy A.–Gabler D.*,
1986 *Alte und neue Probleme am Limes von Pannonien. Studien zur Militärgrenze Roms III. Stuttgart, 373–414.*
- Ottományi K.*,
1982 *Fragen der spätromischen eingeläuteten Keramik in Pannonien. Dissertationes Archaeologicae II. 10.*
- Párducz M.*,
1939 *Római kori telep Makó mellett. Dolgozatok a Szegedi Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéből. 15.*
- Póczy K.*,
1957 *Keramik. In: Intercisa II. Archaeologia Hungarica, 36. 29–139.*
- Soproni S.*,
1985 *Die letzten Jahrzehnte des Pannonischen Limes. München*
- Stiglitz, H.*
1957 *Das Donaukastell Zwentendorf in Niederösterreich. Der römische Limes in Österreich, XXVI.*
1986 *Mautem-Favianis. In: Kandler, H.–Vetters, H. Der römische Limes in Österreich. Wien*
- Stiglitz, H.–Kandler, M.–Jobst, W.*
1977 *Carnuntum. Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, II/6. 583–730.*

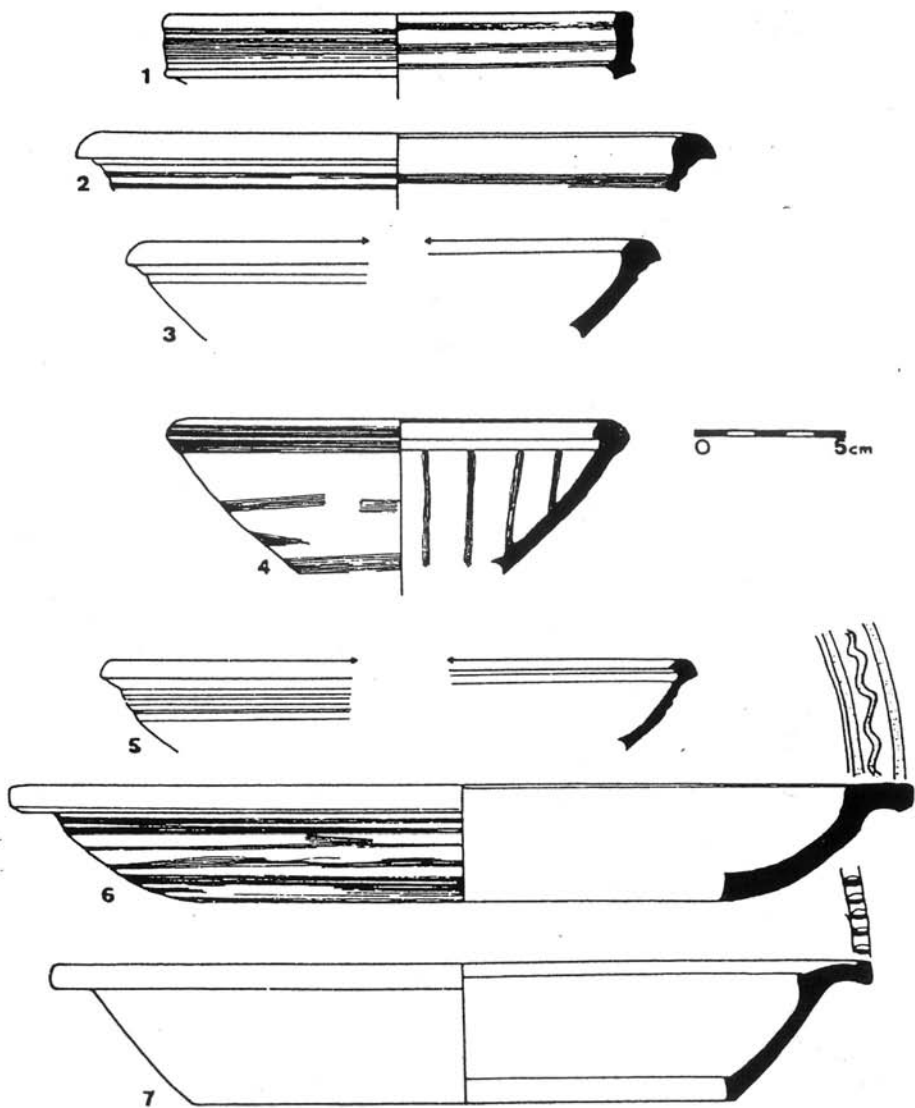
- Vaday A.*,
 1985 A bagi lelet. Újabb adat a késő szarmata besimított kerámia kérdéséhez. *AÉ* 1985(112) 25–35.
- Várady L.*,
 1969 Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376–476). Amsterdam–Budapest
- Vékony G.*,
 1985 Kora népvándorlás kori telepnyomok Pilismaróton. *Communicationes Archaeologicae Hungariae*. 86–94.
- Visy Zs.*,
 1976 Lussonium. In: Fitz J. *Der römische Limes in Ungarn*. Székesfehérvár, 108.
 1988 Archäologische Ausgrabungen in Dunakömlőd zwischen 1969 und 1987. *Specimina nova*. 1987. 95–106.
 1989a Régészeti feltárások Dunakömlődön 1969-ben és 1972-ben. *Specimina nova*. Supl. I. 66–75.
 1989b A római limes Magyarországon. Budapest. Corvina
 1989c Lussonium. *Archaeological excavations 1988–89*. Roman Frontier Studies. University of Exeter Press. 263–267.

RÖVIDÍTÉSEK

AAH	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
AÉ	Archaeologiai Értesítő
Diss Pann	Dissertationes Pannonicae
RE	Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft
Specimina nova	Specimina nova dissertationum ex instituto historico universitatis de Iano Pannonio nominatae

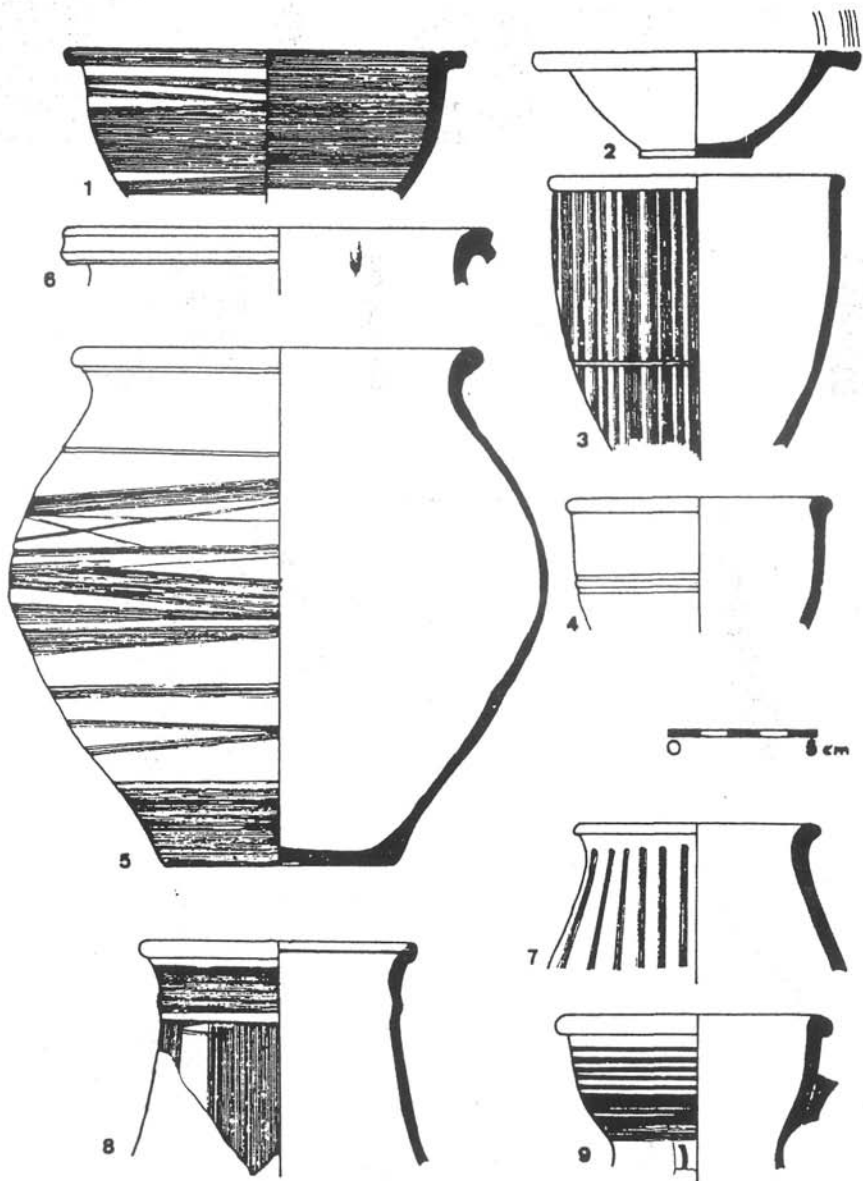

1. kép. 1, 7-9: Lussonium, besimított edények; 2-6: Intercisa; házikerámia 10: Kora császárkori házikerámia

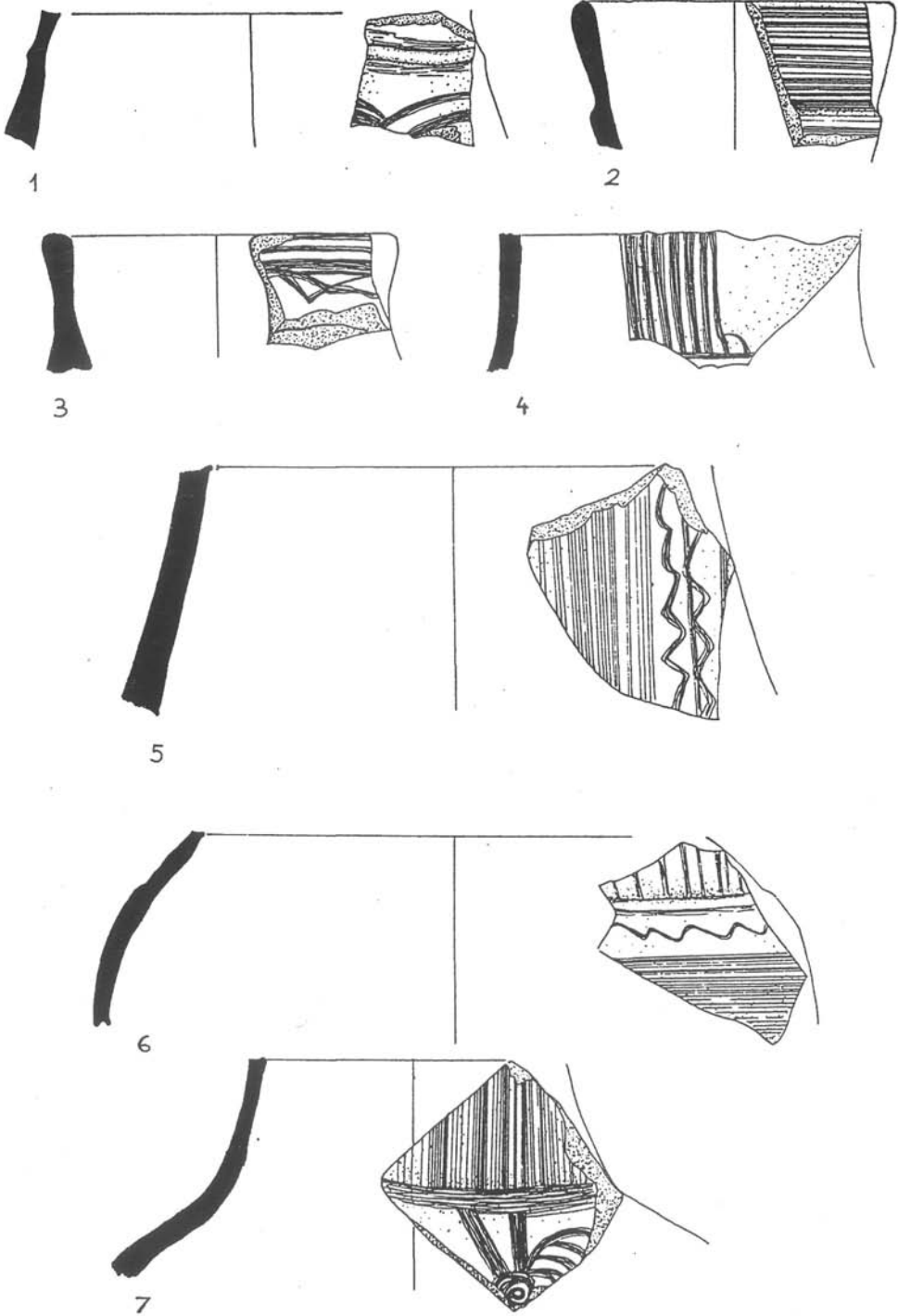

2. kép. Késb antik kerámiák Carnuntum legiós-táborából
 1, 2, 4, 6: besimított; 3, 5, 7: zöldmázos

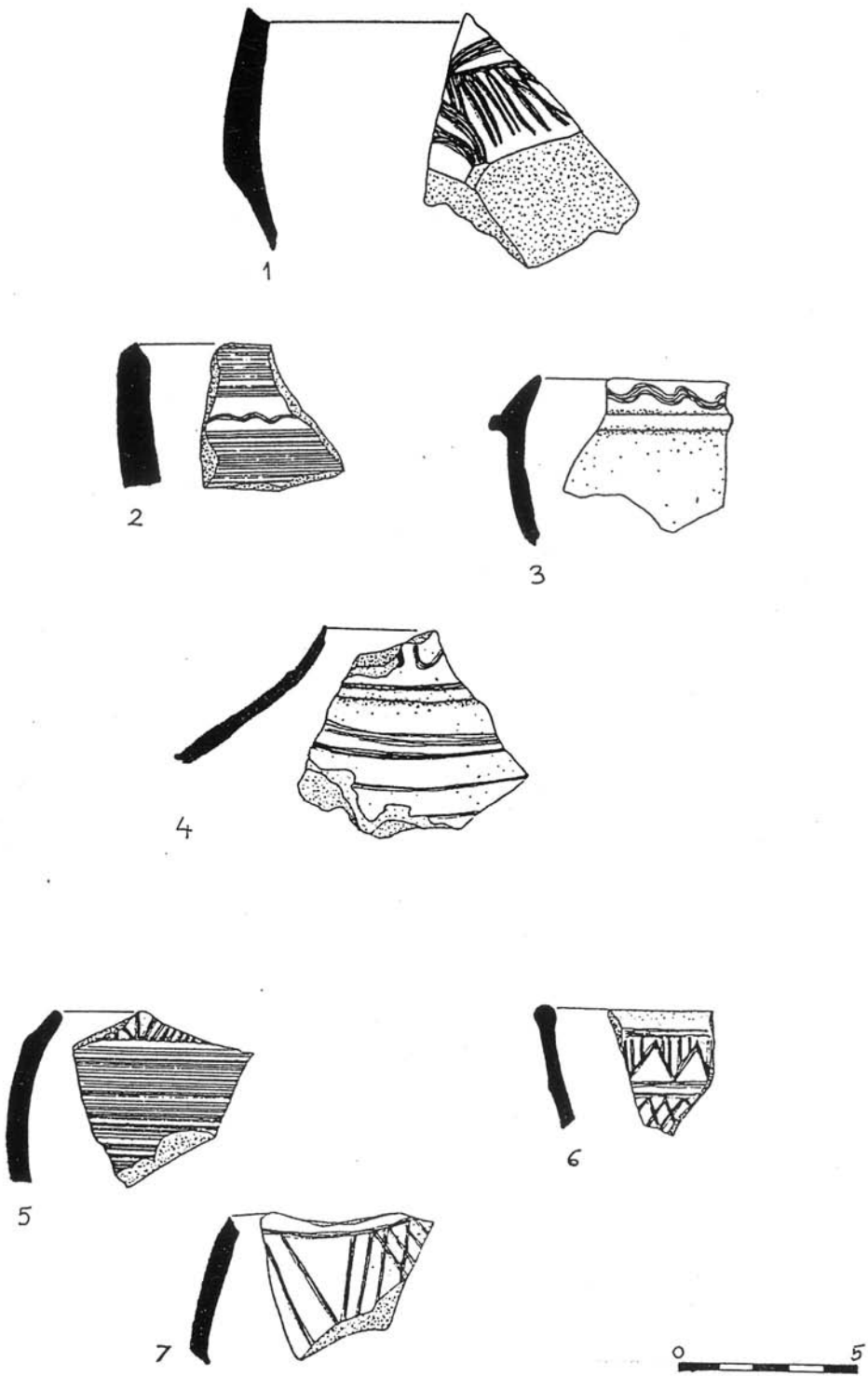

3. kép. Késő antik kerámiák Carnuntum legiós-táborából
 1, 3, 5, 6, 7-9: besimított; 2, 4: zöldmázas kerámiák

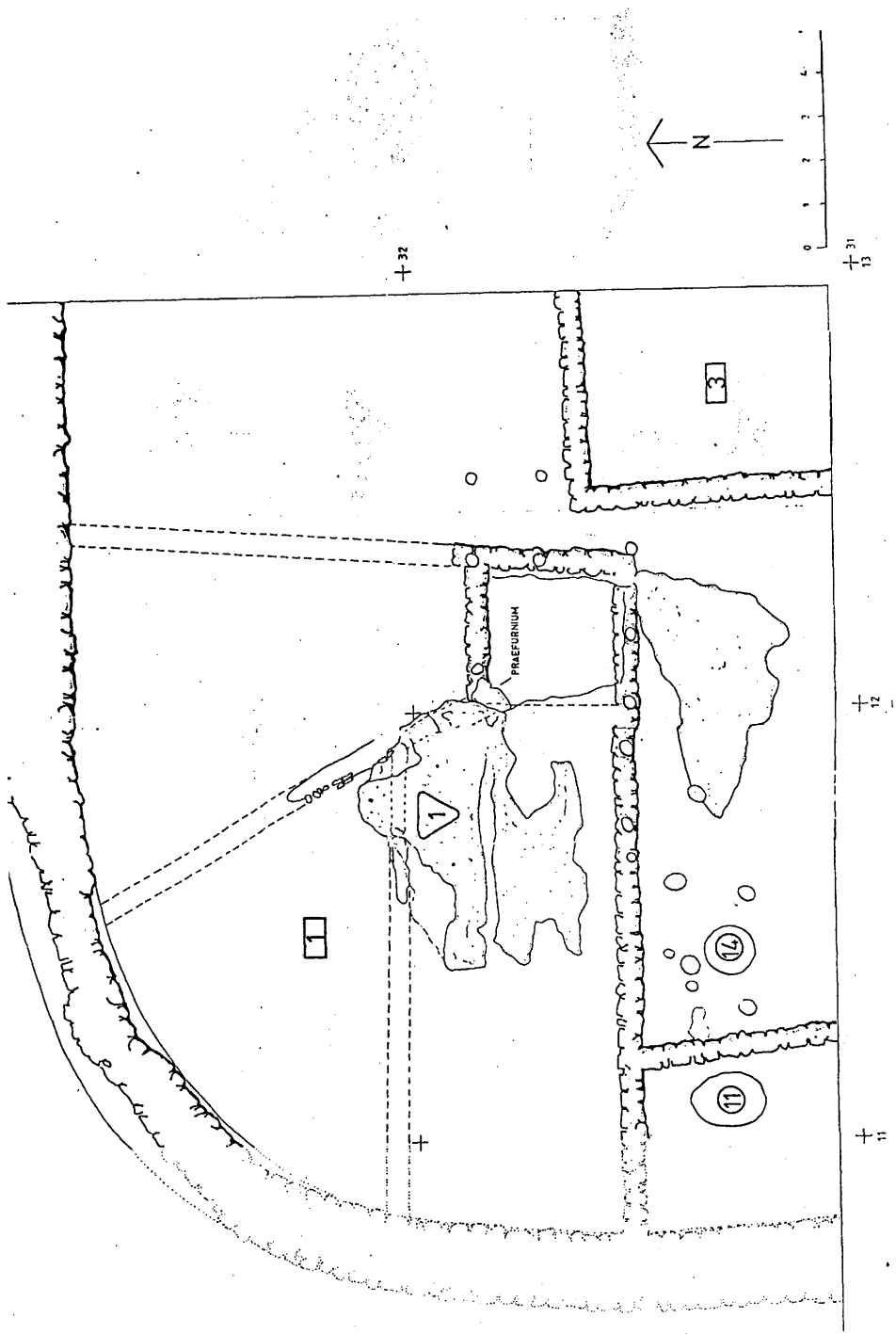

4. kép. Lussonium: besimított korsók töredékei

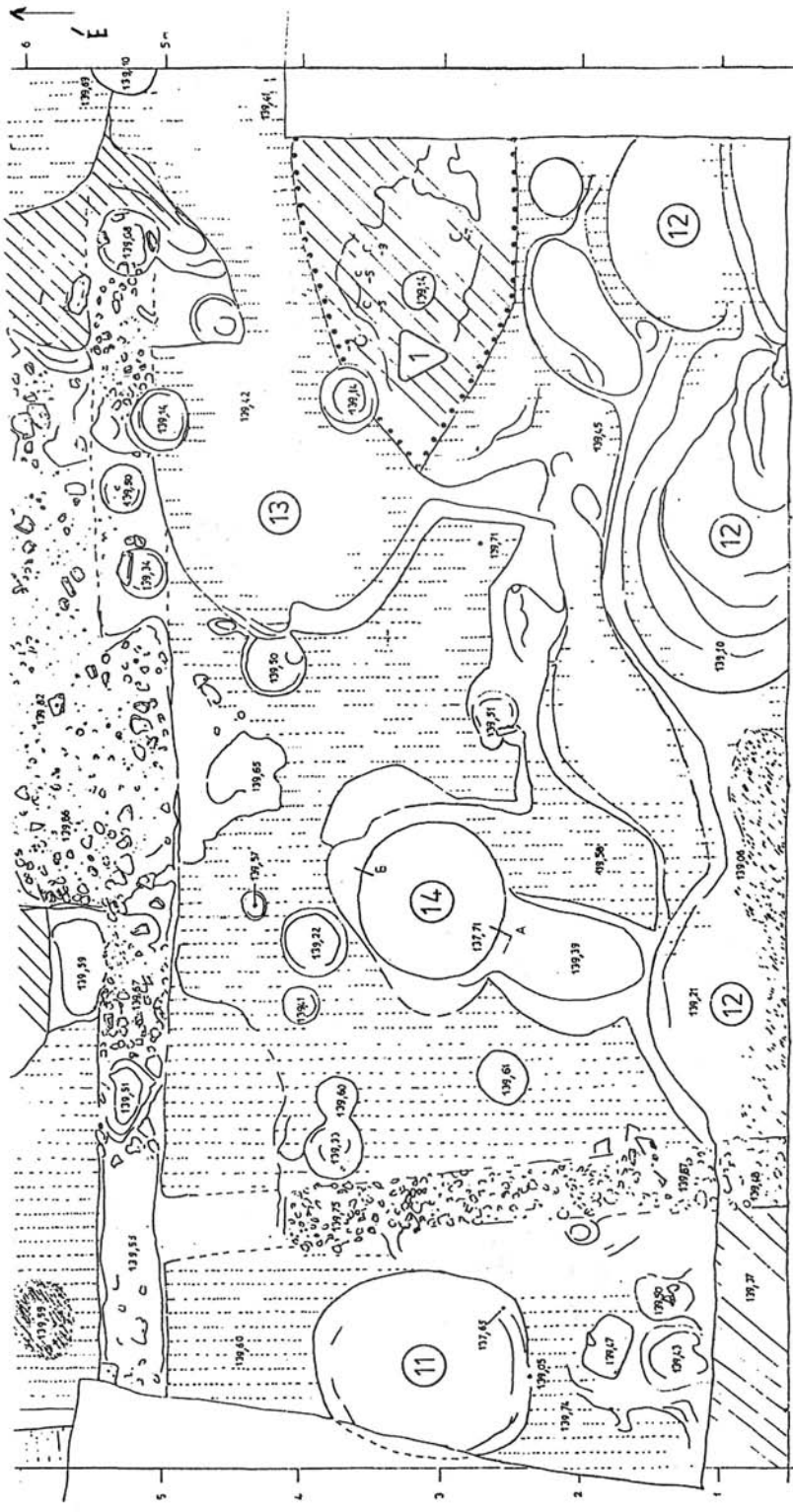

5. kép. Lussonium: besimított edénytöredékek

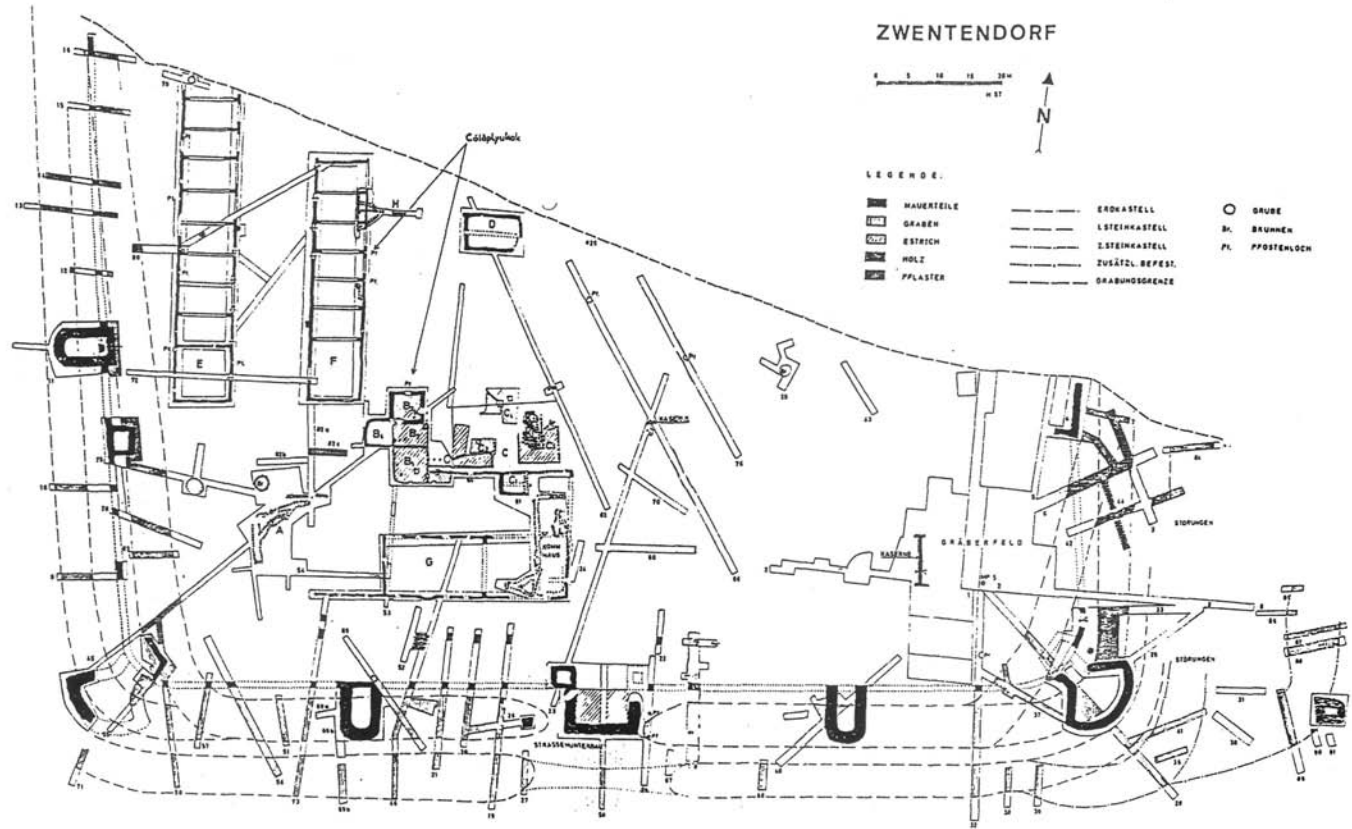

6. kép. Lussonium: 1., 3. épület cölöpnnyomokkal

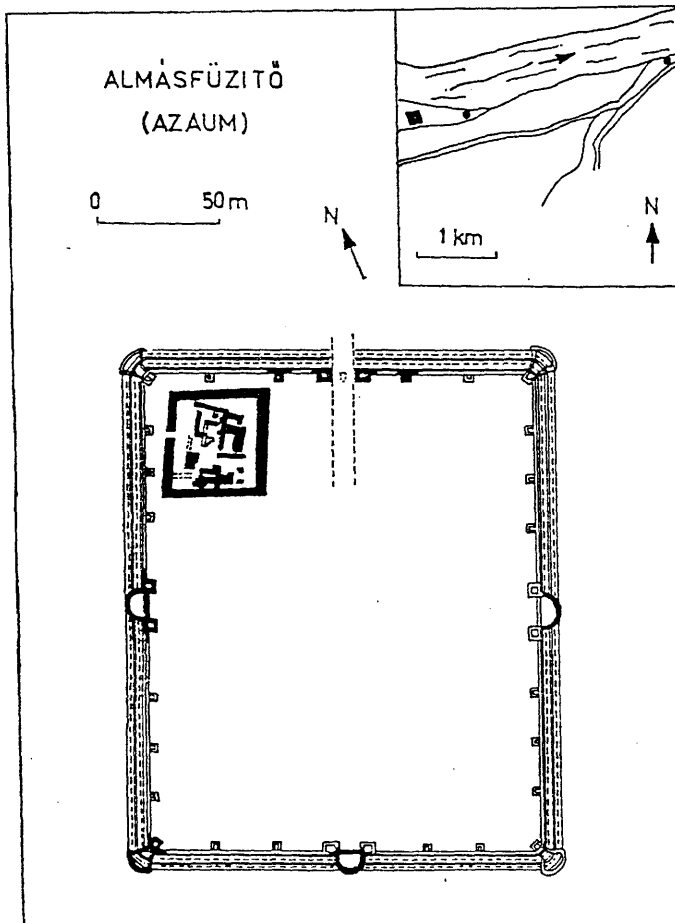

Fossán
völgy
Lász. Altalaj
Fol./Ké

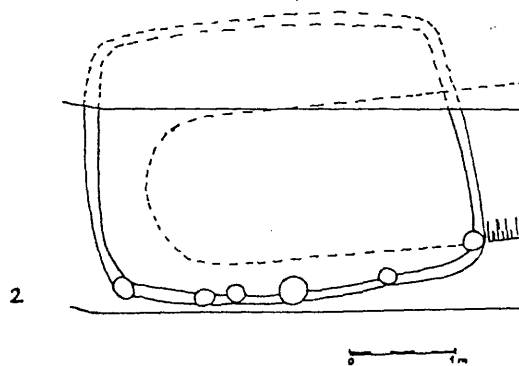
7. kép. Lussonium: az I. épület déli falánál elbkerült cölöplyukak szintadatai

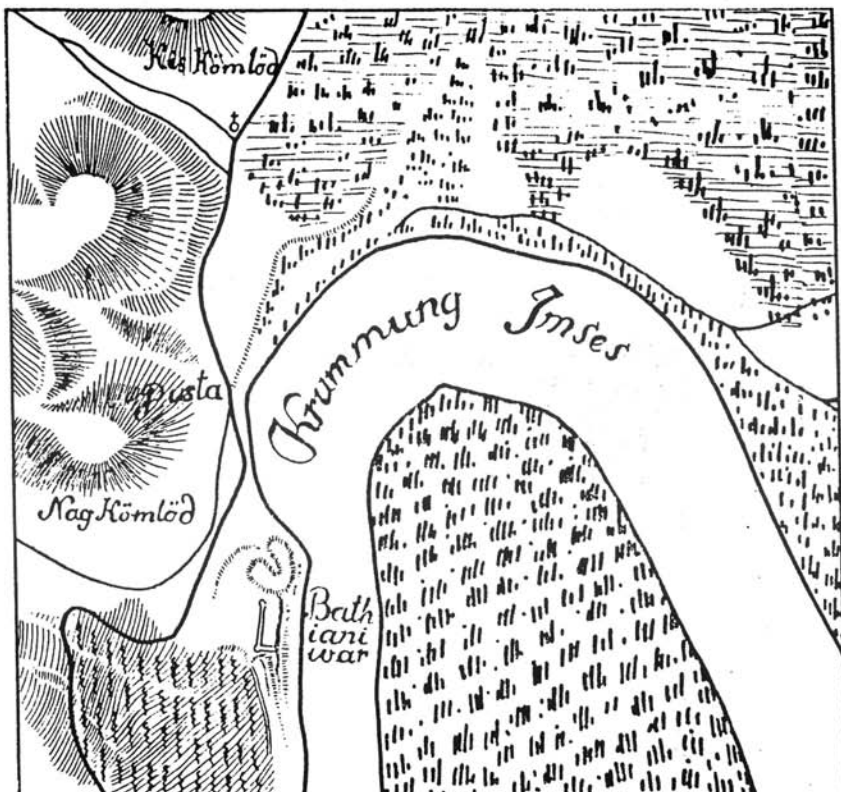
8. kép. Zwentendorf: az erőd déli részének rajza

1

9. kép. 1: Almásfüzitő (Odiavum-Azaum), késő római erőd, 2: Pilismarót, kora népvándorlás kori ház

10. kép. Lussonium erődje II. József-kori katonai fölmérés XIII/28. lapján

DIE FESTUNG LUSSONIUM ENDE DES 4. – ANFANG DES 5. JAHRHUNDERTS

Im Zuge der unter Leitung von Zsolt Visy zwischen 1987 und 1990 durchgeführten neueren Ausgrabungen in Lussonium kamen spezifische Siedlungsspuren zum Vorschein. In der Nähe der Festungsmauer stießen wir auf ein Haus (Häuser) mit Pfostenkonstruktion vom Ende des 4. – Anfang des 5. Jh., das auf den Ruinen eines im Valentinianuszeitalter umgebauten Hauses errichtet worden war und in dessen Umgebung spätrömische Funde sowie eingeläutete Keramik ans Tageslicht kamen. Die auch an anderen Stellen der Festung freigelegte Einglättkeramik erscheint mit einem sehr reichen Musterschatz, woraus auf eine örtliche Keramikwerkstatt gefolgert werden kann.

Der mit den erwähnten Siedlungsspuren zu verbindende Keramikfundort konzentriert sich im nordwestlichen Teil der Festung. Wie es scheint, hat man von der Mitte des 4. Jh. an hauptsächlich diesen Teil des Lagers benutzt.

In der vorliegenden Studie wird von mit untersucht, welche Rolle der Festung Lussonium vom Ende des 4. Jh. an im System des Limes zukam; gleichzeitig forsche ich nach Analogien an den ungarischen und österreichischen Limesabschnitten. Schließlich komme ich – auch in Anbetracht der sich auf Lussonium beziehenden Stellen in den Schriftquellen – zu dem Ergebnis, daß in der Festung auch zu Beginn des 5. Jh. noch eine kleine, aus Provinzeinwohnern und Barbaren bestehende, bewaffnete Einheit stationiert gewesen sein dürfte, deren Aufgabe die Bewachung und Abwehr kleinerer Angriffe war.

Magdolna Kiss

Abb. 1

*1, 79: Lussonium, Gefäße mit Einglättverzierung, 2–6: Intercisa, Gebrauchskeramik,
10: Frühkaiserzeitliche Gebrauchskeramik*

Abb. 2

*Spätantike Keramik aus dem Legionslager in Carnuntum. 1, 2, 4, 6: eingeläutet,
3, 5, 7: grünlasieret*

Abb. 3

*Spätantike Keramik aus dem Legionslager in Carnuntum. 1, 2, 5, 6, 7–9: eingeläutet,
2, 4: grünlasierete Keramik*

Abb. 4

Lussonium: Fragmente von Krügen mit Einglättmuster

Abb. 5

Lussonium: Gefäßfragmente mit Einglättverzierung

Abb. 6

Lussonium: 1, 3. Gebäude mit Pfostenspuren

Abb. 7

Lussonium: Schichtangaben der Pfostenlöcher, die an der Südwand des 1. Gebäudes zum Vorschein kamen

Abb. 8

Zwentendorf: Zeichnung des Südteils der Festung

Abb. 9

1: Almásfüzitő (Odiavum–Azaum), spätrömische Festung, 2: Pilismarót, frühvölkerwanderungszeitliches Haus

Abb. 10

Die Festung von Lussonium nach Blatt XIII/28 der militärischen Aufmessung zur Zeit Josephs II.

КРЕПОСТЬ ЛУССОНИУМ В КОНЦЕ IV – НАЧАЛЕ V вв.

(Резюме)

В ходе раскопок в Луссоনিуме, проводившихся в 1987–1990 гг. под руководством Жолта Виши, были выявлены своеобразные следы поселения. Рядом с крепостной стеной, на развалинах дома, перестроенного в эпоху Валентиниана, был найден дом (дома) со столбовой конструкцией конца IV – начала V вв. В окрестностях этого строения были находки позднеримского времени и керамика с лощеным орнаментом. Формы орнамента этой керамики, найденной и в других частях крепости, весьма разнообразны, что говорит о наличии местной гончарной мастерской.

Места находок керамики, связанной с упомянутыми следами поселения, концентрируются в северо-западной части крепости. Повидимому начиная с середины IV в. пользовались главным образом этой частью лагеря.

В моей статье я исследую вопрос, какую роль играла крепость Луссо ниум с конца IV в. в системе лимеса, обращаясь к аналогиям венгерского и австрийского отрезков лимеса. Используя также упоминания письменных источников, относящихся к Луссо ниуму, я прихожу к выводу, что даже в начале V в. в крепости стояла небольшая часть, состоявшая из жителей провинции и варваров. Её задачей было сторожить крепость и отражать небольшие нападения.

Магдолна Киши

- Рис. 1. 1, 7–9: Луссо ниум, сосуды с лощеным орнаментом, 2–6: Интерциза, домашняя керамика, 10: раннеримская домашняя керамика
- Рис. 2. Позднеантичная керамика из легионного лагеря Карнунтум.
1, 2, 4, 6: с лощеным орнаментом, 3, 5, 7: с зеленой глазурью
- Рис. 3. Позднеантичная керамика из легионного лагеря Карнунтум
1, 3, 5, 6, 7–9: с лощеным орнаментом, 2, 4: с зеленой глазурью
- Рис. 4. Луссо ниум: фрагменты кувшинов с лощеным орнаментом
- Рис. 5. Луссо ниум: фрагменты сосудов с лощеным орнаментом
- Рис. 6. Луссо ниум: здания 1, 3 со столбовыми конструкциями
- Рис. 7. Луссо ниум: данные уровня столбовых ямок, найденных у южной стены здания 1
- Рис. 8. Цвентендорф: рисунок южной части укрепления
- Рис. 9. 1. Алмашфюзитё (Одиавум-Азаум), позднеримское укрепление,
2: Пилишмарот, дом ранней эпохи переселения народов
- Рис. 10. Крепость Луссо ниум на XIII/28
странице военного картографирования Иосифа II.